

دده قورخود یاتیری و دنیز بولاغی (بقعه باباگرگر و چشمه دنگز)

در قروه آذربایجان

سؤزوموز

از ویلاک سجار- قروه آذربایجان

<http://bicar-qorve-az.blogspot.com/>

دده قورخود یاتیری و دنیز بولاغی (بقعه باباگرگر و چشمه دنگز) در قروه آذربایجان

در ۲۳ کیلومتری شمال شرقی بلوک اسفندآباد سابق در شهرستان قروه آذربایجان (در تقسیمات کشوری فعلی در ترکیب استان کردستان) ، در دشتی فراخ روستای **باباگرگر** قرار دارد .

در این روستا چشمه همیشه جوشان شفابخشی بنام "تنگز" وجود دارد . در فاصله دو کیلومتری این محل و در مسیر روستاهای قصلان و دلبران، "زیارتگاه باباگرگر" دیده میشود که منسوب به امامزاده سید جلال الدین (به گفته برخی از نوادگان امام باقر) و در ادبیات عاشیقی ترکی منتسب به دده قورخود است .

بقعه باباگرگر (بابا قورقور یاتیری)

قروه، شهری سردسیر واقع در دشتی وسیع با معادن فراوان، سنگ های تزئینی و ساختمانی در اطرافش و با فرهنگ ترکی در تمام نواحی شمالی و شرقی و جنوبی شهرستان و کردی در برخی نواحی غرب آن. در ۲۳ کیلومتری شمال شرقی شهر، روستای بابا گرگر کهنه (قدیمی) قرار دارد که بر اثر زلزله ویران شده است. این روستا با طبیعت سبز در دشت نسبتا وسیعی واقع گردیده که توسط تپه ماهورهای طبیعی احاطه شده است. بلوک اسفندآباد که در گذشته آن را «قلمرو علی لشگر» می گفتند در غرب استان آذربایجانی همدان واقع شده و مرکز حکومت آن در سابق روستای قصلان بوده است . معدن سنگ مرمری در این ناحیه واقع شده بود که تمام مرمرهای قلعه حکومتی و مسجد دارالاحسان و اغلب عمارات و حمام های شهر سنندج از آن جا تامین می شده اند. بلوک اسفندآباد در قدیم دارای 94 قریه بوده که یکی از روستاهای آن قریه باباگرگر است.

در این محل چشمه های آهک ساز فراوان، برجستگی هایی به وجود آورده اند که مشهورترین آنها «اژدها» با حدود 300 متر طول 5 متر ارتفاع و پهنایی بین 4 تا 7 متر نام دارد. هر اندازه ارتفاع آن

افزایش یافته، پهنای شکاف آن نیز به علت رسوب گذاری جدید تنگ تر شده است. در شرق و شمال شرقی اژدها چند برجستگی در جهات مختلف، اما کوچکتر از آن وجود دارد که محل شکاف خروج آب هنوز در وسط آن به چشم می خورد. این برجستگی های کوچکتر را دست های اژدها می نامند. در چندین نقطه آب از شکاف زمین بیرون می آید و حفره های خروج گاز آن نیز فعال است. طعم آب آن شور و تلخ و گویا برای امراض سوداوی و جلدی مفید است.

در فاصله دو کیلومتری این محل و در مسیر روستاهای «دلبران» و «قصلان» "زیارتگاه بابا گرگر" منسوب به امامزاده سید جلال الدین دیده می شود که به گفته اهالی از نوادگان امام باقر (ع) است. این بقعه از دیدنی های شهرستان قروه و امامزاده های معتبری است که در روستای باباگرگر (گورگور) و در شهرستان قروه آذربایجان واقع شده است . امام زاده باباگر مکان مذهبی معتبری است که به باوه گرگر نیز مشهور است .

مدفن این امام زاده بر صخره سنگی بلندی حاصل از آب ها و گازهای معدنی ساخته شده است . مقبره امامزاده از چند بخش تشکیل یافته، اتاق اصلی و گنبدی شکل آن در بخش جنوبی و اتاق های دیگر در ضلع شرقی جای دارد. ورودی بنا به صورت دیوارچینی از خشت و قلوه است و پوشش چوبی دارد و اتاق مقبره دارای گنبدی شلجمی است . در ساخت گنبد از سنگ های لاشه ای محلی روی پایه های خشتی و سنگی استفاده شده است . این بقعه دارای تزئینات خاصی نیست.

تاریخ دقیق ساخت بقعه مشخص نیست ، ولی به نظر می رسد که پیش از دوره حاکمیت دولت ترکی-آذربایجانی قاجار توسط معماران محلی ساخته شده باشد . مردم منطقه به این بقعه شریف اعتقاد وافر دارند و در مورد این سنگ که به شکل اژدهاست، نقل قول های مختلف شده است.

باباگرگر - دده قورخود:

گرگر-قورقور کلمه ای ترکیبی ترکی است. در زبان ترکی قور به معنای جرقه، شراره، اخگر، آتشبار و ... است. (قورخانه به معنی زرادخانه از همین ریشه است). همچنین گورگور به معنای آبخار و شعله، و قورقور نیز به معنای آوای درهم و بر هم، طرف آهنگی برای نوشیدن آب، ناودان کوچک، قوطی آهنگی بیضی شکل است. علاوه بر نام خود گورگور، اکثریت مطلق آسامی جغرافیایی پیرامون آن نیز اسم از روستا و رود و کوه و تپه و ... از جمله در غرب آجی پری، قره خان بلاغ، دیره کلو، قرچله کند، و در شمال چای دوغان، باشلوجه، بولاق، ... همه ترکی است.

پیغمبر اسلام ، در محلهایی که اتراق نموده نام خود را به یادگار گذاشته است . این محله در راه آذربایجان، کرمانشاهان، خوزستان و عراق بوده و در یک مسیر قرار دارند . باباگرگ و بابا غرغر، تلفظ فارسی و عربی دده قورقود است . " **دده قورقود داستانیاریس** **مضمون و اونلارین بارناما- یازی آلیما تاریخی**، سمیرا اعاشه-طلب- ادبیات فارسی- دانشگاه علامه طباطبایی

گرچه امروزه اکثراً فرم "**قورقود**" بکار می‌رود با اینهمه شکل صحیح این نام به ویژه در ترکی آذربایجانی "**قورخود**" به معنی مهیب و یا اندیشناک می‌باشد. امروز در منطقه ترك نشین شمال خراسان-افشار یوردو- در شهرستان ترکی بجنورد نیز محلی بنام "قورخود" وجود دارد.

افسانه دده قورقود از آلتای‌های سیبری به ترکستان و از ترکستان به قفقاز و خاورمیانه و از قفقاز و خاورمیانه به سوی آناتولی و آسیای صغیر و بین النهرین راهی طولانی طی نموده، حکایات آن در هر کدام از این سرزمینها بارها و بارها از سوی توده های ترك خوانده شده است. با هر خوانش، متقابلا بخشهایی از بافت و رویدادهای آن سرزمین را در خود جذب نموده و به واقع قورقودی نو آفریده شده است. بدین ترتیب هر قورقود در حالی که ادامه دهنده قورقود پیشین و غیر از آن است در عین حال خود او نیز است. افزون بر آن در دنیای ترك، روشن بینان خردمندی که به حیات معنوی توده ها جهت مكداده اند از سوی خلق قورقود نامیده شده اند. به همین سبب است که در دنیای ترك، ما نه با يك دده قورقود بلکه با سیستمی از دده قورقوهای معنوی-تباری مواجه میشویم و باز به همین سبب است که در مناطق مختلف دنیای ترك، از ازبکستان تا آنادولو و تورکمان انلي در عراق و بویژه در آذربایجان از دربند تا قروه، مزارهای بسیار قورقود مشاهده میشود. تا قورقود دربند و قروه آذربایجان، صدها قورقود دیگر وجود داشته است و دده قورقودی که در کتاب دده قورقود از آن نام برده میشود نیز تنها یکی از آخرین نمایندگان سلسله قورقودهاست. شخصیت و افسانه های دده قورقود متعلق به دنیای ترکی و دده قورقود و افسانه های دده قورقود میراث مشترک همه خلقهای ترك است. آنچه که انحصارا به آذربایجان تعلق دارد گونه ای از آن بوده که دده قورقود است که بلاواسطه در آذربایجان (ترکیه، قفقاز و ایران) شکل نهایی خویش را پیدا نموده و به ترکی آذربایجانی نگاشته شده است.

دنیاز بولاغی: چشمه آب معدنی بابا گرگر

در 18 کیلومتری شمال شرقی شهرستان قروه، در روستای «باباگرگ»، در فاصله چند صد متری این مدفن چشمه‌ای جوشان همیشه می‌خروشد که به آن «دنگز» (دهنز، دکنز) می‌گویند که یکی از مهم‌ترین چشمه‌های آب معدنی آذربایجان (قرار گرفته در ترکیب استان فعلی کردستان) است. «تنگیز» لغتی در ترکی باستان به معنای رودخانه بزرگ، دریاچه و دریا بوده، معادل آن در ترکی نو، دنیز (در ترکی چوواشی، تنگیر) می‌باشد.

آب این چشمه که از دل زمین می جوشد، در استخری عمیق و مدور به محیط 200 متر جمع می شود و منظره جالبی ایجاد می کند. این آب به علت وجود املاح معدنی به ویژه گوگرد رنگ آن مایل به سرخ است و در بعضی مواقع به رنگ زرد مایل به نارنجی لیمویی در می آید. این نوع آب ها از دسته آب های کلرو بیکربناته مخلوط گازدار و دارای طعم مخصوصی اند و در ترکیب خود انیدرید کربنیک داشته و آرام بخش هستند و ظاهراً برای برخی بیماری های دستگاه گوارش مانند سوء تغذیه و نیز راشیتیسسم و درمان تورم امراض سودایی

و پوستی بسیار موثر اند. علاوه بر اینها چشمه آب تلخ پیرصالح در محدوده شهرستان بیجار برای درمان بیماریهای رماتیسمی مفید است.

این چشمه مورد توجه اهالی محل و مسافران است و همه ساله افراد زیادی از سایر شهرستانها و استانهای هم جوار برای درمان بیماریهای پوستی و گوارشی به این چشمه مراجعه می کنند. چشمه دنگیز و امامزاده باباگرگ و برجستگی مربوط به اژدها در کنار آن، از مکانهای طبیعی و تاریخی و از قابلیت های جهانگردی و زیارتی مناسب این بخش از آذربایجان و فعلا یکی از جاذبه ها و تفرجگاه های مهم استان کردستان محسوب می شود.

برخی از گورگورها و دنگرهای دیگر:

در آذربایجان جنوبی، دیگر مناطق ترک نشین ایران، در بخش آذربایجانی شرق ترکیه، و همچنین در میان منطقه زیست دیاسپورای ترکان آذربایجانی در عراق، مناطق بسیاری با نام گورگور وجود دارند. از آن جمله اند:

گورگوربا یا در کرکوک، تورکمان انلی- عراق: گورگوربا یا نام منطقه ای نفتی در آغوش تپه های جنوب غربی کرکوک و نخستین منطقه نفتی کشف شده در عراق و یکی از بزرگترین آنها در جهان است. گورگوربا به سبب وجود آتشی جاویدان (سوخته ز اود، نار الازلیه) که کاملاً در وسط منطقه نفتخیز قرار گرفته به دلیل عظمت و حشمت این آتش و شعله هایش که یکی پس از دیگری سر می کشند، شهره است. آتش همیشه روشن گورگوربا از باد و باران و برف و سرما و طوفان متاثر نمی شود. و این خصوصیات باعث شده اند که مردم به این آتش و منبع آن به چشم پدیده ای مقدس بنگرند. روایت می شود که حتی چنگیز خان نیز در مقابل عظمت آتش گورگوربا زانو زده و دعا نموده است. آتش جاوید گورگوربا در ادبیات دیاسپورای ترکان آذربایجانی عراق (تورکمان) سمبل حسرت بی پایان است. یکی از مشهورترین نظیرها برای اثر جاودانه شهریار، حیدرآباد، در تورکمان انلی عراق و بنام "**گورگوربا**" سروده شده است.

در شرق ترکیه: در نواحی آذربایجانی شرق ترکیه، تپه های به نام گورگوربا و گورگور وجود دارند.

در آذربایجان جنوبی:

گورگوردره و گورگور گدی بی در میشوداغ، گونئی: در میشو داغ (کوههای مشیو) شهرستان گونئی (شبیستر ویا ارونق و انزاب) یک دره و یک کدک بنامهای گورگور دره (دره طنین دار) و گورگور گدی بی (پیچ گورگور) وجود دارند.

گورگور چاغلا یانی (آبشار) خیابو چای در ساوالان داغی: گورگور به آبشار واقع در مسیر خیوچای (رودخانه خیابو) اطلاق میشود که در جنوب روستای مونیل مشگین شهر و در ارتفاع 2600 متری از سطح دریا واقع است. بلندی آبشار حدود 10-12 متر بوده و از نظر حجم جریان قابل توجه میباشد. حوضچه ای دایره ای شکل در محل ریزش آب ایجاد شده است. آبشار گورگور بعلت منظره جالب طبیعی و وجود ماهی قزل آلا خال قرمز در رودخانه و حوضچه پایین دست و برخورداری از موهبت آبگرم معدنی ملک سونی و چشم اندازی از کوهستان ساوالان (ارتفاعات دلی آلی، آبقار، هرم و کسری) جذاب و دیدنی است. آبشار گورگور ساوالان در حدود 12 متر ارتفاع و 200 مترمربع محوطه گردشگاهی دارد و در یکی از زیباترین نقاط طبیعی استان یعنی دامنه شمالی کوه ساوالان واقع شده است. دسترسی به آن تا دامنه های کوه با ماشین و بقیه با پای پیاده امکان پذیر است. این آبشار همراه با دیگر عناصر زیبا و بدیع طبیعی مانند یخچالهای دائمی، چشمه های آب گرم و آب معدنی متعدد، و پوشش گیاهی مصفا فضایی مناسب و دلپذیر برای علاقه مندان زیبایی های طبیعت بوجود آورده و هر ساله هزاران نفر را جذب می کند.

گورگور داغی در تخت سلیمان، تیکان تپه: ورقه تخت سلیمان در چهار گوش تیکان تپه (تکاب) از استان آذربایجان غربی و زنجان واقع است. در این حوزه کوهستانی کوهی بنام گورگور با ارتفاع ۲۹۰ متر وجود دارد.

دریاچه دنگز در لارستان: در جنوب ایران و در حاشیه تنگه هرمز، در شمال لار دریاچه ای با نام ترکی دنگز (dangz) وجود دارد که یادگار سکونت ترکان در قرون اولیه عهد اسلامی در این مناطق است.

کنگرچه به هو!!!